

Фінансовий лізинг: проблеми та перспективи розвитку в Україні

Financial Leasing: Problems and Prospects of Development in Ukraine

Ганна Грідіна¹
Ganna Gridina

¹ V. N. Karazin Kharkiv National University
4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.26-2

JEL Classification: C53,
G17, G21

Received 28.08.2017
Accepted 25.09.2017
Published online
30.09.2017

Corresponding Author:
gridinanna@gmail.com

© 2017 The Author.
This article is licensed
under a [Creative
Commons Attribution
4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Анотація. У статті висвітлено сучасний стан ринку фінансових послуг, зокрема фінансового лізингу, який є формою активізації інвестиційного процесу в Україні. Розкриваються головні проблеми розвитку фінансового лізингу та перспективи його розвитку в Україні. Визначено недоліки та переваги фінансового лізингу та його характерні риси. У статті здійснено оцінку стану ринку лізингових послуг України та визначено основні проблеми його функціонування. Здійснено оцінку розвитку кількості лізингодавців України. Встановлено, що кількість юридичних осіб – лізингодавців залишається майже незмінною, проте фінансові компанії, які надають послуги фінансового лізингу, бурхливо розвиваються. Обґрунтовано висновок, що фінансові компанії, які надають послуги фінансового лізингу як універсальні інститути, надають більший спектр фінансових послуг і у кризових умовах це слугує підставою зростання їх кількості. У таких умовах зазначені фінансові інститути можуть переймати на себе функції банків й розвиватися за рахунок більшого портфелю фінансових послуг, ніж у вузькоспеціалізованих закладах. Розподіл укладених договорів фінансового лізингу характеризується тим, що найбільш суттєвого зменшення зазнали транспорт, сільське господарство та будівництво. Майже не зазнали впливу деструктивних процесів сфера послуг, машинобудування та металургія. Добувна промисловість, у противагу решті галузей, збільшила обсяги вартості договорів фінансового лізингу.

У процесі дослідження підтвердилася гіпотеза про субституційність банківського кредитування лізингом, що підтверджується зростанням кількості фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу при одночасному зменшенні кількості банків.

Ключові слова: фінансовий лізинг, фінансові компанії, лізингодавців.

Abstract. The article highlights the current state of the financial services market, in particular financial leasing, which is a form of intensification of the investment process in Ukraine. The main problems of financial leasing development and prospects of its development in Ukraine are revealed. The shortcomings and advantages of financial leasing and its characteristics are determined. The article assesses the state of the Ukrainian market of leasing services and identifies the main problems of its functioning. An estimation of the development of the number of leasing companies in Ukraine is made. It is established that the number of legal entities - lessors remains almost unchanged, but financial companies that provide financial leasing services are rapidly developing. It is substantiated that financial companies providing financial leasing services as universal institutions provide a wider range of financial services in crisis conditions; it serves as the basis for the growth of their number. In these circumstances, these financial institutions can take over the functions of banks and develop at the expense of a larger portfolio of financial services than in highly specialized institutions. Distribution of concluded financial leasing agreements is characterized by the fact that transport, agriculture and construction were the most significant decrease. The services sector, machine building and metallurgy were almost not influenced of the destructive processes. Extractive industry, in contrast to the rest of the industries, has increased the volumes of financial leasing contracts.

In the course of the study, the hypothesis of the substitutability of bank lending by leasing was confirmed, which is confirmed by the growing number of financial companies providing financial leasing services while simultaneously reducing the number of banks.

Keywords: financial leasing; financial companies; lessors.

ВСТУП

Розвиток сфери виробництва під впливом науково-технічного прогресу, перехід до економіки знань, а також обраний Україною шлях до євроінтеграції та підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоздатності вітчизняних товарів вимагає нагального пошуку та впровадження методів оновлення матеріально-технічної бази і модифікації основних фондів суб'єктів господарювання різних форм власності. Одним з таких методів є фінансовий лізинг. Потреба в оновленні основних засобів, а також зміни податкового законодавства стали поштовхом для активізації використання фінансового лізингу.

Фінансовий лізинг знаходиться у колі наукових інтересів багатьох вітчизняних та закордонних вчених. Слід вказати роботи Д. Гонтар, Н. Опешко та С. Колодизевої [1], О. Грищенко [2], О. Ладюк [3], О. Борисюк й О. Гуменюк [4] та інші.

Загальна проблематика ринку фінансових послуг розглядається у наукових працях С. Науменкової [5, 6] та О. Глуценко [7, 8, 9].

Мета статті: оцінити здатність фінансового лізингу стати дієвим способом оновлення основних фондів підприємств України в умовах посткризового відновлення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Фінансовий лізинг згідно з Законом України «Про фінансовий лізинг» – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [10]. Ідея фінансового лізингу дуже проста – поєднати оренду з кредитом, щоб створити фінансовий інструмент з економічно привабливими характеристиками.

У зарубіжній практиці, так само як і на вітчизняному ринку, лізингова форма фінансування придбання основних засобів отримала широку популярність. Це, безумовно, має свої окремі переваги та недоліки.

Фахівці найчастіше визначають такі переваги лізингу:

1. Оподаткування. Прийнято вважати, що використання лізингової схеми допомагає оптимізувати оподаткування підприємства.

По-перше, лізинговий платіж входить у загальну величину сукупних витрат підприємства, яка зменшує оподатковуваний базу платежу і сприяє зменшенню податку на прибуток.

По-друге, купівля основних засобів у лізинг дає можливість включити суму сплаченого ПДВ у величину, яка зменшує зобов'язання підприємства по даному податку.

По-третє, схема лізингу дає можливість маніпулювати сумою податку на майно або просто дозволяє тимчасово його не сплачувати, якщо воно ще числиться на балансі лізингодавця, або завдяки прискореній амортизації зменшувати його величину.

2. В умовах обмежених фінансових ресурсів спостерігається розширення виробничих потужностей. Сам по собі лізинг вважається інструментом, за допомогою якого можна значно збільшити виробничі сили організації. Пояснюється це тим, що фінансування організації виконується під конкретне обладнання, а не під наявну величину власних коштів і активів. Більш того, на відміну від кредиту, лізинг не впливаючи на фінансовий стан і не змінюючи структуру активів і капіталу, тільки сприяє отриманню короткострокових кредитів.

3. Завдяки прискоренню процесів амортизації виробничої бази набагато швидше відбувається окупність технологій. Це дозволяє, у свою чергу, розпоряджатися ними як інструментом, який підвищує загальну ефективність діяльності підприємства: продати і купити більш сучасне обладнання за договором лізингу.

За авторським баченням до головних переваг лізингу слід віднести його більшу, у порівнянні з банківським кредитуванням, фінансову безпеку, оскільки, фінансовий лізинг унеможливорює нецільове використання фінансових ресурсів.

Маючи незаперечні переваги, фінансовий лізинг не позбавлений й певних недоліків у порівнянні з банківським кредитуванням, до яких слід віднести:

1. Значний обсяг авансового внеску. Як правило, обов'язковою умовою договору лізингу є авансовий внесок у розмірі не менше 30 % від загальної вартості обладнання.

2. Тривалий час до одержання обладнання. Основна складність процедури лізингу полягає в організаційному плані, оскільки в угоді приймає участь велика кількість контрагентів. Це збільшує термін придбання обладнання.

Наразі угоди фінансового лізингу стали досить поширеним явищем у господарській діяльності багатьох компаній. Це пояснюється тим, що у разі відсутності у компанії необхідних обігових коштів і можливості довгострокового кредитування вона зможе за допомогою фінансового лізингу отримати права користування і володіння необхідним обладнанням. У якості фінансової послуги, фінансовий лізинг у теперішній час виступає одним з основних чинників посилення конкурентоспроможності підприємств, поліпшення якості послуг, що надаються, покращення ефективності виробництва. Наслідком цього є зміцнення позицій вітчизняних підприємств як на національному, так і на світовому ринку товарів і послуг.

Ринок пропозиції послуг фінансового лізингу складається з двох основних груп учасників:

1. Фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу. Ці учасники ринку лізингових послуг є універсальними гравцями, вони можуть також надавати й інші фінансові послуги.

2. Лізингодавців – юридичних осіб, що зареєстровані в Реєстрі Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України.

Простежимо динаміку розвитку обох з інституційних груп надавачів лізингових послуг. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері фінансових послуг, до Переліку юридичних осіб, які мають право надавати фінансові послуги та перебувають на обліку внесено інформацію про 240 юридичних осіб – лізингодавців та до Державного реєстру фінансових установ внесена інформація про 406 фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу. За даними рис. 1 можна зробити висновок, що кількість фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу, невпинно зростає, у той час як кількість юридичних осіб –

лізингодавців залишається майже незмінною.

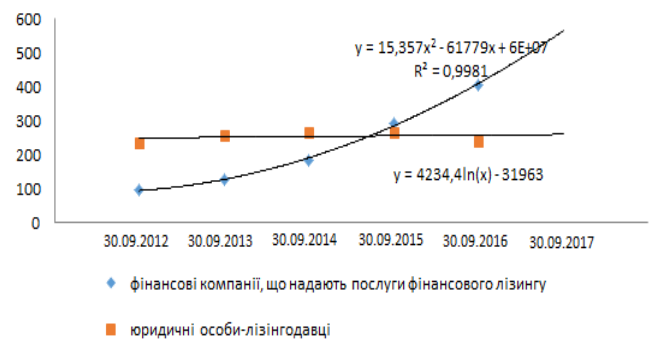

Рисунок 1 – Кількість юридичних осіб – лізингодавців та фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу в Україні в 2012-2017 рр. [11]

Додавши лінію тренду на рис. 1 для юридичних осіб лізингодавців і для фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу, можна розробити прогноз їх кількості на 30 вересня 2017 року з достовірністю більше 99 %. Виходячи зі спрямованості ліній тренду, можна зробити висновок про подальше зростання кількості фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу та майже незмінну кількість юридичних осіб лізингодавців.

Визначена тенденція є підставою для висновку про розвиток фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу, як універсальних інститутів, що надають широкий спектр фінансових послуг. За таких умов зазначені фінансові інститути можуть забрати на себе функції банків й розвиватися за рахунок більшого портфелю фінансових послуг, ніж у вузькоспеціалізованих закладів.

За 9 місяців 2016 року укладено 7 401 угод фінансового лізингу на суму 7 772,7 млн. грн., що у порівнянні з відповідним періодом минулого року більше у 2,73 рази договорів та на 35,97 % суми угод фінансового лізингу. Вартість об'єктів лізингу, що є предметом договорів, становить 6 010,7 млн. грн, що на 32,97 % більше ніж за 9 місяців 2015 року [11]. Проте динаміка вартості договорів, що діють на кінець кварталів вказує на стійку тенденцію до зниження [11]. Таким чином на ринку фінансового лізингу України вирують різноспрямовані тенденції, про що свідчать його основні показники.

Для розуміння поточної ситуації на ринку фінансових послуг України необхідно дослідити

структуру укладених договорів фінансового лізингу у розрізі галузей (рис. 2).

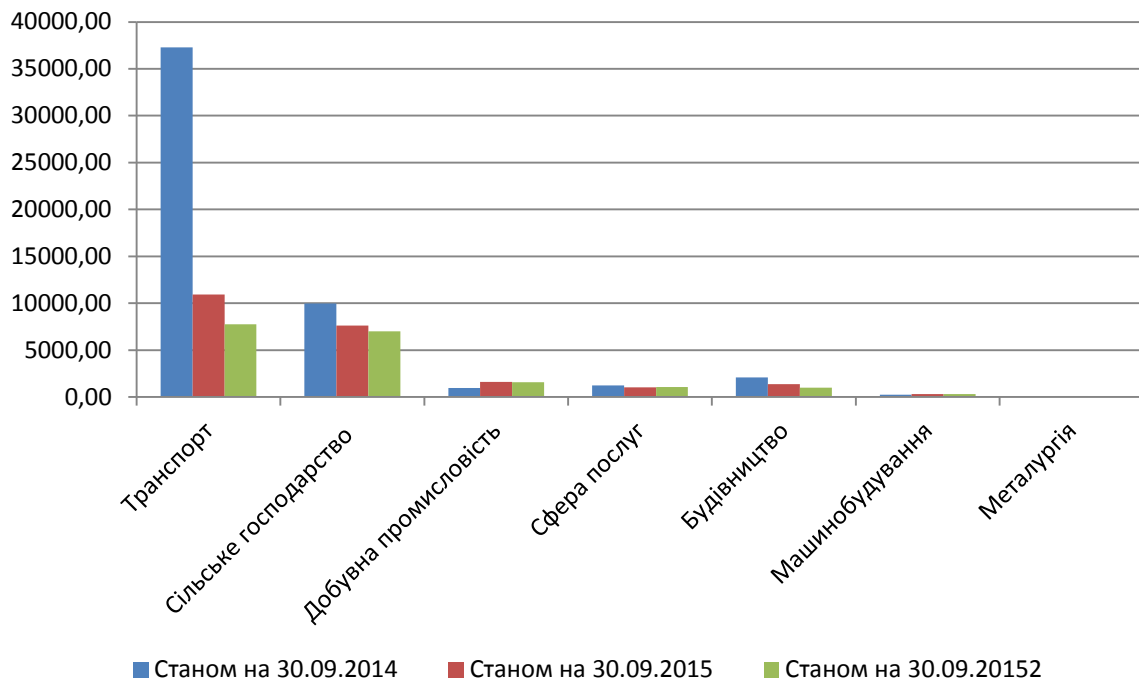

Рисунок 2 – Вартість договорів фінансового лізингу в Україні за галузями з 30.09.2014 р. по 30.09.2016 р. (млн. грн) [11]

Протягом досліджуваного періоду можна наочно спостерігати вплив кризових явищ у лізинговій діяльності. Найбільш суттєвого зменшення зазнали транспорт, сільське господарство та будівництво. Майже не зазнали впливу деструктивних процесів сфера послуг, машинобудування та металургія. Добувна промисловість, у протигагу решті галузей, збільшила обсяги вартості договорів фінансового лізингу. Загальний висновок про галузеву структуру фінансового лізингу полягає у тому, що у найбільших користувачів лізингових послуг наочно спостерігається суттєве зменшення обсягів вартості лізингових договорів, що негативно характеризує поточну ситуацію на ринку.

Висунемо гіпотезу, що у кризових умовах при різкому зниженні здатності банків надавати кредити їх заміщають лізингові компанії.

Більшість дослідників приділяють основну увагу аналізу кореляційних зв'язків між змінними. Припустимо, що існує зв'язок між кількістю банків і кількістю фінансових компаній-лізингодавців. Для підтвердження розрахуємо коефіцієнт кореляції, використовуючи дані наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – Кількість банків і фінансових компаній, лізингодавців в Україні в 2012–2016 рр. [11]

Роки	Фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу та юридичні особи – лізингодавці (од.)	Банки (од.)
2012	555	176
2013	631	180
2014	682	163
2015	839	117
2016	852	93

Коефіцієнт кореляції, r , визначає як силу, так і напрямок зв'язку між залежною і незалежною змінними. Значення r знаходяться в діапазоні від - 1.0 (сильно негативний зв'язок) до + 1.0 (сильно позитивний зв'язок). При $r = 0$ між змінними x і y немає ніякого зв'язку.

Ми можемо обчислити коефіцієнт кореляції за допомогою формули (1):

$$r_{xy} = \frac{\sum(x_i - \bar{x}) * (y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum(x_i - \bar{x})^2 * \sum(y_i - \bar{y})^2}} \quad (1)$$

За результатами розрахунку коефіцієнт кореляції дорівнює $-0,98$, що свідчить про чітко визначену обернену залежність.

Для більш наочного встановлення зв'язку між змінними можна використовувати відомості, наведені на рис. 3.

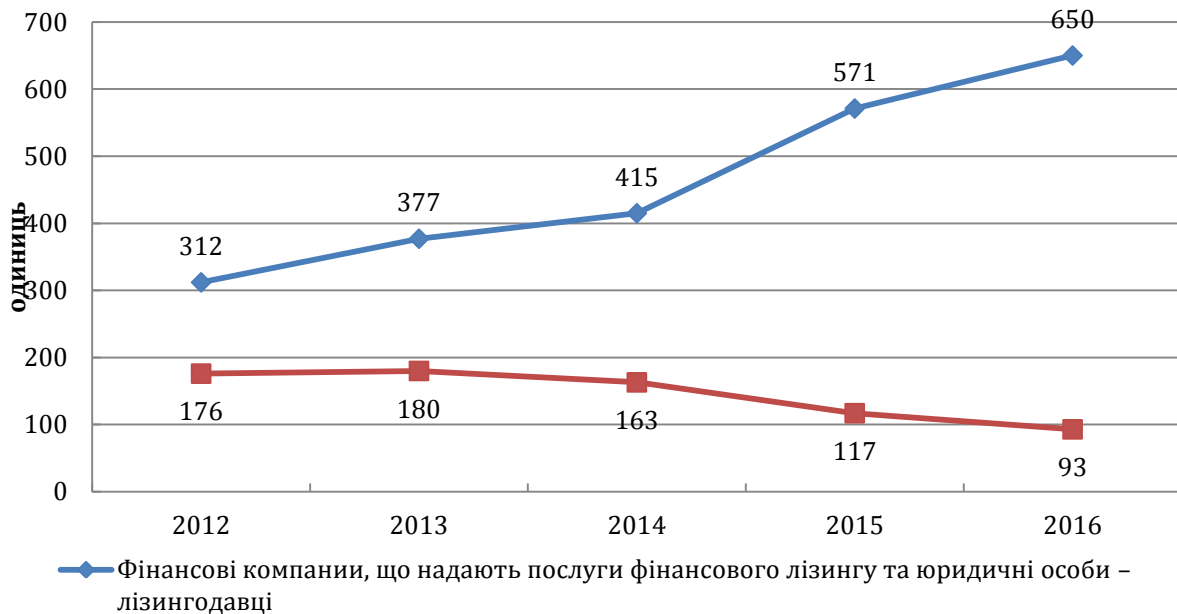

Рисунок 3 – Динаміка кількості банків та фінансових компаній в Україні в 2012-2016 рр. [11]

Рисунок 3 наочно відображає різноспрямовану динаміку у кількості банків й лізингодавців та фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу, а саме: зі зменшенням кількості банків зростає кількість інститутів-лізингодавців на ринку фінансових послуг. За результатами розрахунків доведено, що за умов скорочення кількості банків зростає кількість фінансових компаній. Визначена залежність відбиває субституційність (можливість заміщення) банківського кредитування лізингом. За умов скорочення обсягів банківського кредитування та зменшення кількості банківських установ незадоволений попит на фінансово-кредитне забезпечення стимулює розвиток фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу. Таким чином, підтвердилася висунута гіпотеза про заміщення банків лізинговими компаніями в умовах кризи.

Стратегія відновлення економічного зростання й подолання кризових явищ повинна ґрунтуватися, по-перше, на оздоровленні банківського сектору, по-друге, на підвищенні якості та доступності фінансового лізингу і зменшенні відсоткової ставки за лізинговими операціями.

Стратегічні кроки щодо посилення відповідальності лізингодавців зроблено у відповідній Постанові Кабінету Міністрів України [12]. У першу чергу, ліцензуванню підлягатиме фінансовий лізинг. Лізингодавцям було надано строк до 10 червня 2017 року для приведення своєї діяльності у відповідність до нових вимог. Ліцензування лізингових послуг є методом підвищення їхньої якості та відносно м'якою формою державного регулювання ринку фінансових послуг.

ВИСНОВКИ

У статті здійснено оцінку стану ринку лізингових послуг України та визначено основні проблеми його функціонування. Встановлено, що брак досвіду в сфері фінансової оренди поставив перед лізинговими компаніями ряд проблем: по-перше, законодавча база лізингу ще слабка і потребує значних доопрацювань; по-друге, банки неохоче надають кредити лізинговим компаніям у зв'язку з тим, що на момент укладання угоди лізингові компанії не можуть надати застави в достатніх розмірах; по-третє, відсутній позитивний досвід співпраці з лізинговими компаніями.

На ринку лізингових послуг встановлено протилежні тенденції. Кількість юридичних осіб – лізингодавців залишається майже незмінною, проте кількість фінансових компаній, що надають послуги фінансового лізингу зростає.

У процесі дослідження підтвердилася гіпотеза про субституційність банківського кредитування лізингом, що підтверджується зростанням кількості фінансових компаній, які

надають послуги фінансового лізингу при одночасному зменшенні кількості банків.

Проте тенденція зростання кількості фінансових компаній, які надають послуги фінансового лізингу, свідчить про великий попит на даний вид фінансування. Це призведе до високих темпів розвитку фінансового лізингу в Україні у майбутньому та розширенню портфелю лізингових послуг та асортименту обладнання, що надається в лізинг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Hontar, D., Opeshko, N., & Kolodizieva, S. (2016). Forecasting the development of leasing market (on the example of Ukraine). *Problems and Perspectives in Management*, 14(4), 264–272. doi: 10.21511/ppm.14(4-1).2016.16
2. Hryshchenko, O. (2006). Finansovy lizynh: istoriia, suchasnist ta perspektyvy rozvytku [Financial Leasing: History, Present and Future Development]. *Yurydychnyi zhurnal*, 3, 2–41 (in Ukrainian). [Грищенко, О. (2006). Фінансовий лізинг: історія, сучасність та перспективи розвитку. *Юридичний журнал*, 3, 2–41].
3. Ladiuk, O. (2008). Rozvytok lizynhu v Ukraini: perevahy i nedoliky [Development of leasing in Ukraine: advantages and disadvantages]. *Finansy, uchet, banki*, 14, 59–65 (in Ukrainian) [Ладюк, О. (2008). Розвиток лізингу в Україні: переваги і недоліки. *Фінанси, учет, банки*, 14, 59–65].
4. Borysiuk, O. V., & Humeniuk, O. M. (2014). Finansovy lizynh v Ukraini: perevahy ta nedoliky [Financial leasing in Ukraine: advantages and disadvantages]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky*, 5(4), 19–21 (in Ukrainian) [Борисюк, О. В., & Гуменюк, О. М. (2014). Фінансовий лізинг в Україні: переваги та недоліки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки*, 5(4), 19–21].
5. Naumenkova, S. V. (2013). Pidvyshchennia dostupnosti finansovykh posluh: aktualni pytannia rehuliatornoï praktyky [Improved availability of financial services: topical issues of regulatory practice]. *Finansy Ukrainy*, 10, 20–33 (in Ukrainian) [Науменкова, С. В. (2013). Підвищення доступності фінансових послуг: актуальні питання регуляторної практики. *Фінанси України*, 10, 20–33].
6. Naumenkova, S. V. (2014). Finansova inkluzyvnist ta problemy zabezpechennia dostupu naselennia do bazovykh finansovykh posluh v Ukraini [Financial inclusivity and problems of ensuring of the population's access to basic financial services in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, 11, 31–37 (in Ukrainian) [Науменкова, С. В. (2014). Фінансова інклюзивність та проблеми забезпечення доступу населення до базових фінансових послуг в Україні. *Вісник Національного банку України*, 11, 31–37].
7. Hlushchenko, O. (2011). Vektory rozvytku instytutsiinoi arkhitektury rynku finansovykh posluh Ukrainy [Vectors of development of institutional architecture of market of financial services of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ekonomichna seriia*, 961, 136–142 (in Ukrainian) [Глущенко, О. (2011). Вектори розвитку інституційної архітектури ринку фінансових послуг України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Економічна серія*, 961, 136–142].

8. Hlushchenko, O. V. (2012). *Instytutsiina dynamika sektoru depozytynykh korporatsii* [Institutional dynamics of deposit-taking corporations sector]. *Ekonomika ta derzhava*, 6, 26–30 (in Ukrainian) [Глущенко, О. В. (2012). Інституційна динаміка сектору депозитних корпорацій. *Економіка та держава*, 6, 26–30].
9. Hlushchenko, O. V. (2017). *Instytutsiine zabezpechennia finansovoi infrastruktury: shliakhy zmenshennia urazlyvosti* [Institutional support of financial infrastructure: ways to reduce fragility]. *Ekonomika ta derzhava*, 5, 44–49 (in Ukrainian) [Глущенко, О. В. (2017). Інституційне забезпечення фінансової інфраструктури: шляхи зменшення уразливості. *Економіка та держава*, 5, 44–49].
10. Pro finansovyi lizynh [About financial leasing] (Ukraine), 6 December 1997, No 723/97. Retrieved August 1, 2017, from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian) [Про фінансовий лізинг (Україна), 6 грудня 1997, № 723/97. Актуально на 01.08.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>].
11. Natsionalna komisiia, shcho zdiisniue derzhavne rehuliuвання u sferi rynkiv finansovykh posluh. (2017). *Informatsiia pro stan i rozvytok finansovykh kompanii, lizynhodavtsiv ta lombardiv Ukrainy* [Information on the state and development of financial companies, lessors and pawnshops of Ukraine]. Retrieved August 1, 2017, from <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html> (in Ukrainian) [Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. (2017). *Інформація про стан і розвиток фінансових компаній, лізингодавців та ломбардів України*. Актуально на 01.08.2017. URL: <https://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-finansovih.html>].
12. Pro zatverdzhennia litsenziynykh umov provadzhennia hospodarskoi diialnosti z nadannia finansovykh posluh (krim profesiinnoi diialnosti na rynku tsinnykh paperiv) [On approval of Licensing conditions for the conduct of economic activities for the provision of financial services (except for professional activities in the securities market)] (Ukraine), 7 December 2016, No 913. Retrieved August 1, 2017, from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-%D0%BF> (in Ukrainian) [Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з надання фінансових послуг (крім професійної діяльності на ринку цінних паперів) (Україна), 7 грудня 2016, № 913. Актуально на 01.08.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/913-2016-%D0%BF>].